

KOMEDIJA „CIARLATANO IN MOTO“ ANTUNA FERDINANDA PUTICE

PRIREĐENA ZA TISAK OD F. FANCEVA S PREDGOVOROM
I BILJEŠKAMA TOME MATIČA

U arhivu Jugoslavenske akademije pod signaturom Ib 69 čuvaju se u jednom sveščiću dva rukopisa ove komedije, svaki pisan od druge ruke. U prvom rukopisu (A) komedija nema naslova, a u drugom (B) naslov joj je zapisan u talijanskom jeziku: »Il Ciarlatano in moto / Comedia nuova del / 1802 / M. M. Z.« Ime autorovo se ne spominje ni u jednom ni u drugom rukopisu. Fancev je u radnji »Dva dubrovačka komediografa iz 18. stoljeća (Прилози VIII. 170—175) utvrdio, da je autor komedije dubrovački dominikanac Antun Ferdinand Putica, koji je bio, čini se, čovjek vrlo nemirna duha: već je u mladim danima, a i kasnije, imao sukoba s redovničkim starješinama, pa je jamačno radi toga dospio na kratko vrijeme (1798—1800) i u Slavoniju, gdje je najprije bio upravitelj mjesne kapele u Bušetini kod Virovitice, a onda župnik u Dubočcu kraj Broda. Ni u Slavoniji se Putica nije snašao: zagrebački kanonik Čolić, vršeći u rujnu 1799. kanoničku vizitaciju u Bušetini, zabilježio je o Putici, koji je bio malo prije toga otišao na župu u Dubočac, da ga narod nije volio, te bi bolje bilo, da nikada nije niti došao onamo (»utinam nunquam hic fuisset«), Komedija *Ciarlatano in moto* napisana je, prema izjavi samoga Putice, u Dubrovniku.

Fancev je smatrao rukopis A starijim, pa je tako i ovo njegovo izdanje udešeno prema tome rukopisu uz sitne izuzetke, što se razabiru iz bilježaka ispod teksta, u kojima su naznačene i druge iole znatnije varijante rukopisa B.

T. M.

L'autore a chi legge.

Il motivo per cui da molto tempo non ho dato fuori alcuna delle mie composizioni teatrali non credeste già che sia la scarsezza della materia, che soministri gl'argomenti, essendo la Città nostra abbonatissima d'originali d'ogni genere,¹ da'quali si potrebbe cavar ogn'or sempre nuovi argomenti per comporre comedie buffe e tutte di carattere. Parte la malattia e parte la situazione in cui mi trovo mi fù d'impedimento per

¹ B: di originali in ogni genere.

non soddisfare alle brame² di chi altre volte seppe compatirmi. Questa che or vi presento ha per titolo il *CIARLATANO IN MOTO*. È perché *in moto*? Perché egli correndo di quà e di là vende le sue ciancie ed imposture. Or lo vedrete d'avanti il Palazzo, or sotto la Dogana, or appresso la statua d'Orlando, or in mezzo alla Piazza, or dentro alle spezierie, e se in queste trova qualche cap[ita]no, si ferma per un pezzo per imparare qualche termine di nautica. Esce fuori, attacca questo e quel altro, e a chi dando e a chi promettendo, a veruno mantiene la parola, e se talvolta osserva la parola che dà, l'osserva allora, quando deve ridondare in p[ro]prio vantaggio. Un tal *ciarlatano* vederete adunque in questa comedia, e spero che la presente avrà lo stesso compatimento, che ebbero l'altre mie teatrali composizioni.

INTERLOCUTORI :

CIARLATANO in moto

LERO, skular od nautike

BONAVOLJA, skular od nautike

KUKO, otac Bonavolje

BELA, žena Kukova, a maćeha Bonavolje

DRPA, djevojka Belina

FAUSTINA, kapetanica

MARICA, spravljenica

ATTO P[RI]MO.

SCENA P[RI]MA.

Bela i Bonavolja

Bela : In somma, ti³ meni ništa ne govori! Eno ti oca, pak se razumjej š njime,⁴ ja umivam ruke.

Bonavolja: Ja sam mu govorio, ma on ne će da pengja, a reko je Čarlatan, da se hoće još da studijam godište.⁵ In somma, ja se nahodim ni tamo ni amo. Ti si mi sved govorila, da će me Čarlatan čovjekom učinit, a ja vidim, da on nije imo druge premure neg jestit i luzingat me, kako je činio i družijem.

Bela : Muči, muči, labaro! Ako si ti isti reko, da u nautici nejma para, i da si veće u njega naučio u jedan dan nego bi⁶ u drugoga u godište.

Bonavolja: Tako mi je paralo, ali sad spoznam, da manje umijem, nego sam umio, kad me je počeo učit. Njegova nautika nije drugo neg impostura. Što je pripiso (i to bez kude i bez glave) iz trećega i četvrtoga libra i što je čuo po spičarijam od kogagod kapetana, to pretengja učit iz katedre bez znat, ni što govori ni o čemu govori.

² B: alla brama.

³ B: to.

⁴ A: »sc gnime«, B: »s gnime«.

⁵ B: godište danâ.

⁶ A: nego li, B: nego bi.

- Bela* : Ma samo ti pogledaj anima! Zapljuni me, ako mu to sve ne pripovijem.
- Bonavolja*: Pripovidi, a što ja hajem; ja veće u njega ne idem, erbo vidim, da je sve zaludu, u njega hodit i ne hodit sve isto.
- Bela* : Čuj me, po manje ti meni labari, a možeš ti puknut, ti imaš još hodit ovo godišće i učit nautiku.
- Bonavolja*: Hoću davat mu žderat ištom zaludu!
- Bela* : Zaludu, je li, bezočna faco? (Trči za njime).

SCENA 2^a

Kuko, Bela i Bonavolja.

- Kuko* : Što je, što je, što trčiš?
- Bela* : Galiote jedan . . . (prema Bonavolji)
- Kuko* : Ma s kijem je imaš? (Gleda iza šene)
- Bela* : Dosta sam ti ih prostila, smrade jedan (prema Bonavolji)
- Kuko* : Ma može li se znati, dobra dušo, s kijem je imaš? Ja ne viđu nikoga.⁷
- Bela* : Imam je, i kako je imam s onom perlom od tvoga sina. Bonavolja se rodio, a Bonavolja će i umrijet! Žali Bog ono dinara, što se spengjalo u nj bez koristi.
- Kuko* : Aha, tot si i ti veće od moje, da bi bilo bolje, da ga nijesmo Čarlatanu davali? Eh, pusti dukati,⁸ zaludu ti vas potroših!
- Bela* : Ja to ne govorim, nego anci blažen dinar, koji⁹ je primio od nas. Čarlatan je trudio, a ko je kriv tvomu sinu, da nije naučio?
- Kuko* : I eto li je¹⁰ odmah: tvomu sinu, a da je nje sin, bio bi dosad teolog. Ej, luda ženska glavo!¹¹ Ali ne će veće Kuko ni pare potrošit, ja ti jamac.
- Bela* : Još za ovo godišće, pa eto ga tu.
- Kuko* : Ko? Još godišće? Vala ne će ni ure na tu skulu, nego oli na more oli ono mu¹² butige, neka ide radit kako i ja.

SCENA 3^a

Bonavolja i Lero.

- Bonavolja*: Dje si brate, od želje da te vidim? Ah, da znaš!
- Lero* : Što je? Dasi je što novo?

⁷ U B dodano: (Gleda iza šene).

⁸ B: dinari.

⁹ B: koga

¹⁰ B: Eto ti je.

¹¹ B: ženska pameti.

¹² B: eno mu.

- Bonavolja :* Novo, i kako novo! Veće sam ti se digo sasvijem od Čarlatana. Eto koliko vremena, da me luzinga, da će me primit u skup, ma vidim, da sve laže; danas sutra, a nigda ne vidi se svrha. Sad opet da se hoće godište studija,¹³ a to sve za da može papit; ma moj otac nije lud, zasve moja tetka još mu ima kredita, jerbo žena lašnje može biti privarena neg čovjek, ma ona già u ovemu ne zapovijeda.
- Lero :* Ja sam se odavna stavio, da je on birba i da on nikomu ne želi dobra, nego samu sebi.

SCENA 4^a

*Čarlatan, Lero i Bonavolja.*¹⁴

- Čarlatan :* O dje ste vi, gospari? Tempo da vedersi. Što smo se nješto¹⁵ odalečili?
- Lero :* Odalečili, sikuro odalečili, a što ćemo gubit brijeme¹⁶ zaludu bez koristi!
- Čarlatan :* Guardate che ingratitudine, anzi che temerità, che insolenza! Tot ste vrijeme izgubili, izakako sam vas stavio na noge i naučio s tolikijem¹⁷ mojjem trudom nautiku, konte, i još mogu rijet, i legat?
- Bonavolja :* Mi smo umjeli legati i bez tebe, ma ti nijesi umio brojiti peče bez nas.
- Lero :* Koliko smo spengjali, a što smo naučili?
- Čarlatan :* Veramente, vele ste spengjali! Ma vi ne znate, što je trud profesura,¹⁸ pak to i govorite. A ne znate, da jedan kursar frančezi za malo konata, što sam¹⁹ ukazo, darovo mi je deset cekina.
- Lero :* Basta, od nas ne ćeš veće imat ni deset solada.
- Čarlatan :* Za tebe nije ti veće ni od potrebe studijati,²⁰ drži na pameti ono, što sam te naučio, i možeš biti piloto²¹ e d'alture e di costa. Nu za tebe, brate (prema Bonavolji), još se hoće godište dana da učiš, a ja ti ću zaisto imat karitat.
- Bonavolja :* Nije potrebe da trudiš;²² ja ti zahvaljivam. Što sam naučio, naučio, a pak da mi bude i potreba, jes oni pop, koji ima tolike skulare.
- Čarlatan :* Jadan, ne budi lud: dje je on učio nautiku, što li on zna od nautike!
- Lero :* A što ti znaš, impostor maledetto?²³

¹³ B: studijati

¹⁴ Naznaku licá četvrte scene ima samo rkp. B.

¹⁵ B: »niescto«.

¹⁶ B: vrijeme.

¹⁷ B: s tolicijem.

¹⁸ B: jednoga profesura.

¹⁹ B: što sam mu.

²⁰ B: nije ti veće potrebe za studijati.

²¹ B: i možeš slobodno poći navigat, u mjesec dana možeš biti piloto

²² B: da se trudiš.

²³ U B dodano: (polako).

SCENA 5^a*Bela i Drpa.*

- Bela :* Ne govori mi ništa, toliko sam se narabijala, da će mi nauditi. Opet Kuko ne će da šlje Bonavolju na skulu u Čarlatana govoreći, da je impostur, ma ja tega ne vjerujem, zasve da sam od veće čeljadi to čula.
- Drpa :* Jadna gospođa, ne sluša²⁴, što čeljadina govoru, manka²⁵ što su i meni na njega izgovorili, a zaisto nejma onakoga filozofa u svemu gradu.
- Bela :* Eto tu, djevojko, svak hoće da govori . . .
- Drpa :* Almeno da bi govorili istinu, ni pô tuge . . .
- Bela :* Evo baš zvonu dvadesti i četiri, pođi u spremu i uzmi²⁶ onu buću praznu i ponesi mu je, i pozdravi ga i zafali mu od moje strane. (*Ide*).

SCENA 6^aNa vratima svojijem *Čarlatan*, paka *Drpa* s bućom²⁷

- Čarlatan :* Zvonili su dvadesti i četiri,²⁸ i još nije *Drpe*,²⁹ ma malo može još stati, valja je počekat, i erbo mi premâ š njom govoriti. Nu eto je baš dje ide. Kako se smije, po tom me je vidjela. (*Gran spirito che ha quella serva*). Da hodi veće, kreni se, velik te je smijeh uhitio. I dobra si došla! Kako ti je gospođa?
- Drpa :* Za služit vas, gosparu, evo vam buće, velika vam hvala!
- Čarlatan :* Drago mi je, da se umiješ tako smijati, jerbo imam gusta, da si tako spiritoza. Reci mi, molim te, kad će te gospođa spravit, jerbo³¹ ti mislim dati jednu kamaru na Pilam u mene bez ikakve plate, jerbo^{31a} ti sve miritaš: bićeš gospođa stati koliko je tebi drago, i ja ću dohodit u tebe i sveđ te hotjet dobro, jerbo^{31b} ti meni dosta valjaš, jerbo^{31c} da nije tebe, ne bih imao prijateljstva s gospodom.
- Drpa :* To je sve vaša dobrota. Ja vam ostajem oblegana, erbo tega ništa³² ne miritam.
- Čarlatan :* Miritaš ovo i vele veće.
- Drpa :* Gosparu, ostanite s Bogom!³³
- Čarlatan :* Pođi s Bogom i reci gospođi, da dođe po objed³⁴ na Pile.

²⁴ B: ne slušaj.²⁵ B: »mainka«.²⁶ B: zvonu četrnaes ura, poći (!)
u spremu i uzmi.²⁷ B: Čarlatan na vratima svojijem dje čeka, paka *Drpa* dje s bućom dohodi.²⁸ B: Zvonile su četrnes.²⁹ B: nu.³⁰ U B dodano: (smijući se).³¹ B: erbo.³² B: tega ja ništa.³³ U B dodano: *Idem veće doma, da me gospođa ne uzčeka.*³⁴ B: i pozdravi gospođu i reci jom, da dođe pobjed.

SCENA 7^a*Marica* izlazi iz jedne ulice, i *Čarlatan*.

- Marica* : Dobro jutro, gosparu! Što si ovako podranio?
Čarlatan : Ovo je moje solito; ko je domaćin, valja da se diže rano, a paka ja imam posala dosta, sved sam u motu, i još da je dan dulji, ne bih opravio sve moje posle.
- Marica* : Valja da imate dosta skulara?
Čarlatan : Minchioni in abbondanza. Imam, koliko³⁵ hoću. Vidiš, da si se ti udala, ufo bih i od tebe imat kogagod skulara, zaves da si ti još mlada. Ma ništa što si mlada, ma što si spiritoza: svak te gleda, kad ideš putem.
- Marica* : Vi se to burlate.
Čarlatan : Ne burlam zaisto, ma mi se para, da nječim³⁶ patiš. Što ti je?
- Marica* : Patim stravaganto s nervima.
Čarlatan : I ja tezim³⁷ patim, anci ću te naučit, kako ja činim. Tu se hoće dvojica, pa neka te tru po škini, to će ti dobro učinit.
- Marica* : Majde ću, gosparu, i to provat; provala sam toliko stvari, i sve zaludu. Ostani, gosparu, s Bogom!
Čarlatan :³⁸ Pričekaj! Koja ti je preša? (Kareca je, ona se ritirava). Dobra dušo, od mene se ne straši, straši se od svakoga, ma od mene ne boj se!
- Marica* : Idem, gosparu. S Bogom!
Čarlatan : Pođi s Bogom! (Ja nautik, ja filozof, ja teolog, ja liječnik, ja impostur!)

SCENA 8^a*Drpa* i *Bonavolja*.

- Drpa* : Dje si se skito, dragi?
Bonavolja : Što ćeš ti od tega? A dje si bi bila?
Drpa : Bila sam u *Čarlatana*, odnijela vratit mu onu buču, a ti si bumbio iz nje.
- Bonavolja* : Jadna, kako si ti luda!³⁹ Misliš ti, da je on onu buču vina bacio u vjetar? Ono će njemu desetero duplo frutat, i zato je i poslo.
- Drpa* : Ja ufam, da mi ne će izit krivo š njime. Eto mu činim tolike službe i perem haljine. Ma opet, neka rečem, ne će mi bit zaludu.

³⁵ B: Koliko ih.³⁶ B: »neccie-em«.³⁷ B: tezijem.³⁸ Odavde dalje je svršetak scene štampan po rkp.

B; u A je raspored teksta nešto poremećen.

³⁹ B: kako si luda.

Bonavolja: O, riječi koliko hoćeš! On u riječima plaća svakoga, paka⁴⁰ će i tebe.
Drpa: Ti tako govoriš, ma ne znaš sve.
Bonavolja: Dasi ti je štogod obećo? O, ako ti je što obećo, to drži tvrdo da ne vidiš, i tebi će paka biti; počekaj još godište dana. Jadna, nije ga niko spozno što ja i Lero, a i ti ćeš ga s vremenom spoznat, i tetka. Ma eto je dje ide, poču ja.⁴¹ (Ide).

SCENA 9^a

Bela i Drpa.

Bela: Jesi li bila tamo? Što je reko?
Drpa: Ništa nego te je pozdravio vele drago i reko ti je, da dođeš pobjed na Pile svakako.
Bela: A je li bio doma?
Drpa: Jes, čeko me je.
Bela: Promisli, moja Drpa, ne će veće Bonavolja da ide u njega, a on se siromah esibiškava, da još u ovo godište dana učiniće ga čovjekom. Ma su mi rekli, da ne ide veće ni Lero; to su se sikuro oni dvojica dogovorili, oli⁴² im kogod nabunio glavu.
Drpa: I ja sam čula svega i svašta: govoru, da je impostur, ne bih hotjela, da i mene privari.
Bela: A što ti je⁴³ obećo?
Drpa: Kad se spravim, dat mi jednu kamaru na Pilam, i da ja budem gospođa stati u njome, dokle god meni bude drago, bez ikakve plate.
Bela: Ako ti je obećo, ne će te privarit; ne slušaj, što čeljadina govoru. Pođi u toliko, prigledaj ono objeda!
 Znaš, da su svakomu pokladi.

SCENA 10^a

Bela sama, paka Kuko.

Bela: In somma svak govori, da je Čarlatan impostur, ma ja tega ne vjerujem; može biti da govoru čeljad, i za invidiju, ma opet ne bi svi govorili. Oto Kuka, sad će biti štogod novo.
Kuko: Tuci vodu u mortaru, pa ni služi ni gosparu. Jesam li ti sved' govorio, a ti nijesi nigda vjerovala, ti⁴⁴ luda ženska pameti!

⁴⁰ B: tako.

⁴¹ U B dodano: S Bogom

⁴² B: ali.

⁴³ B: A što je tebi.

⁴⁴ B: ej.

- Bela* : Ja te ne razumijem. O čemu govoriš?
- Kuko* : Govorim, da tko tuče vodu u mortaru, da nejma⁴⁵ fajde ni sebi ni gosparu. Ej, pusti moji dukati! Ali što ćeš, prevario⁴⁶ je mene kako i družijeh.
- Bela* : Ma može li se znati, o čemu govoriš, jedan put?
- Kuko* : Može, i kako može, i budi dosta⁴⁷ jedna riječ za stotinu! Ja ne mislim veće ni cigle jedne pare dat da ije Čarlatan, dosta mu je i ono, što je izio.⁴⁸
- Bela* : Ja se u to ne prtim, to sa mnom ne govori; čini, što hoćeš, idem ja prigledat, da objed bude spravan, a to posli moji nijesu. (*Ide*).
- Kuko* : Stani, stani,⁴⁹ pričekaj! E ne će, er veli ona,⁵⁰ da nijesu nje posli; da kad nijesu nje posli, biće moji. Od sad unaprijeda, kako sam⁵¹ reko, ni pare! Lasno je njemu bandusat po vasdan tamo i amo, a ja siromah valja da tučem maljicem od jutra do večera. I zato eno Bonavolja⁵² neka odabere: oli na more, oli na butigu sa mnom, oli čik dišeri iz kuće.⁵³

ATTO 2°

SCENA P[RI]MA

Faustina i Čarlatan.

- Faustina* : Zaisto, ko god Vam je reko, da ja kritikam vaše razgovore, faljiva. Ja sam sved imala stimu od vas i od vašijeh razgovora.
- Čarlatan* : Bene, voglio creder anche questo, ma reci mi, molim te, gospo, što⁵⁴ u mene na razgovor ne dođeš, nego u drugijeh? To je biljeg očit, da nejmaš nikve⁵⁵ cijene od mene.
- Faustina* : Kompatiška'te mi, vi ste u eroru. Znete veoma dobro, da ja stojim daleko od vas, i zato⁵⁶ idem, dje mi je bliže, a paka razgovor vaš i družijeh to je sve isto.
- Čarlatan* : Oh, via, via, via, omnis comparatio est odiosa.
- Faustina* : Molim vas, spijega'te mi, što to hoće rijeti.
- Čarlatan* : Hoće rijeti ovo, da ti vaši paragoni ništa me ne gustaju.
- Faustina* : Kompatiška'te⁵⁷ mi, vi ste studijali, ja nijesam vas paragonala s nikijem, nego anci ujednačila.

⁴⁵ B: ne čini.

⁴⁶ B: privario.

⁴⁷ B: i budi ti dosta.

⁴⁸ B: dosta mi je i ono, što mi je izio.

⁴⁹ A: »Snan, snan«; B: Stani, stani.

⁵⁰ Tako u B; u A je na tome mjestu tekst poremećen i dijelom nejasan.

⁵¹ A: san, B: sam.

⁵² B: Bonavolje.

⁵³ B: čik iz kuće.

⁵⁴ B: zašto.

⁵⁵ A: »nikkve«, B: »ikakvi«.

⁵⁶ B: tako.

⁵⁷ B: kompatiška'jte mi.

- Čarlatan :* Uhu, uhu, uhu, peggio che mai. Jadna, valja čuti l'opinion commune.
- Faustina :* Jes di fatti. (Četiri⁵⁸ spravljenice, četiri^{58a} sodata, četiri^{58b} papučara, to je opinion commune, a ostali se rugaju).
- Čarlatan :* (Nješto borbota, ova te je od ridijeh sikuro.) Basta, čekam te djegod, da dođeš, i umjeću ti rijeti, jesi li bila. Ja po tom komparam in pulpito i jednom okjatom vidim i poznam svakoga, i hoćeš vidjet, da je ovo ovako. Provaj doći, pak ću ti učinit⁵⁹ koji senj, da sam te vidio i da sam te pozno.⁶⁰
- Faustina :* Ja notavam vašu frankecu (Teška mahnica! Je li ko da ga veže?)
- Čarlatan :* Ko u konat od frankece, nejmam sugjecioni od tega prvoga. Da dođe još i imperatur na moj razgovor, ne bi mi dô sugjecioni.
- Faustina :* Lijepe kreposti! (Teška sljepila!)
- Čarlatan :* Jadna, za ovijeh stvari valja se rodit.
- Faustina :* Propito vami ide od ruke (varat onega, koji te ne pozna).
- Čarlatan :* Tot si⁶¹ persvaza od moje frankece?
- Faustina :* Kako ne, borme vam se vidi frankeca i u obrazu (Bezočanstvo i neurednost!).
- Čarlatan :* Sia lodato Iddio! Žo mi je, da ne mogu udulje razgovorit se, erbo imam poći na Pile učinit vizitu jednom ne-moćnici (Beli, koja me čeka). A rivederci!

SCENA 2^a

Faustina sama.

Jadna glavo mahnita, za tebe je bilo činit od sansara: ono bi ti na propozit bilo, tako bi sved bio u motu varajući i onega, koji kupuje, i onega, koji prodava. Pogledaj samo presuncioni, ne denja se biti paragonan s družijem, jerbo je u njegovom⁶² glavi velika stvar, a svak čini ruge s njime.

SCENA 3^a

Bela, Drpa, a paka Čarlatan.

- Bela :* Imo bi veće izit, zvonila je dvadesti i jedna.⁶³
- Drpa :* Ne bi imo vele tardat. Zaisto, gospođa, hoću mu napomenut za onu kamaru.

⁵⁸ B: »cetar« (četir).

⁵⁹ A: »ucciniet«, B: »uccinit«.

⁶⁰ B: i da sam pozno.

⁶¹ B: To si ti.

⁶² B: njegovoj.

⁶³ B: dvadesti i jedna ura.

- Bela* : Ne luduj, to nije skladno! Kad ti je obećo, daće ti. To se zove sekavat.
- Drpa* : A koliko on sekava! Zaisto za samo ono, što mu perem (da nejma druge obligacioni), miritala bih⁶⁴ tu kamaru.
- Bela* : U zo čas tebi što obećat! Kad ti je obećo, daće ti, i veće ne dodijevaj.⁶⁵
- Drpa* : Ti govoriš, da će dati, a nije⁶⁶ u gradu koga nije privario.
- Bela* : Koga je on privario, metlo jedna?
- Drpa* : Eno i Bonavolju, a pitaj ga!
- Bela* : Nu eto ga baš, ide.⁶⁷ Imaj pamet, govorim ti, nemoj mi se činit u tuđom kući navodit.
- Čarlatan* : O, servo suo: dje si, dje si? (Prema Beli hitajući je za ruku:) Pet a pet deset, a pet petnajes,⁶⁸ a pet dvadesiti, a pet . . .
- Bela* : Da veće dosta! (Diže mu ruku:) Da što činiš, kako si! Ma ti u velikijem okupacionima, ko će s tobom!
- Čarlatan* : Sve su te meni okupacioni kako preza tabaka; ja sam ti franak u svemu. Ma znaš li, što sam ti hotio rijeti:⁶⁹ valjaće u jutro promijenit uru, od sad unaprijeda pošlji Drpu na petnest ura, erbo jest ko joj stoji⁷⁰ na straži.
- Bela* : Teške čeljadi, što se ne zabavu o njihovijem poslima.⁷¹
- Čarlatan* : Ma je to ništa, ma su obaznali riječ po riječ, tanko po tanko sve, što sam ja onomadne govorio s Drpom. I promisli se, i za onu buču vina obazna li su. A, a, koji je ovo paiz! Che paese, che paese! I promisli se, idem onomadne u večer doma, otvoram kamaru, kad pod buralom⁷² jedna knjiga. Što je?⁷³ Tot dvije šene od komedije, u kojijem sam ja stavljen i Drpa. Promisli, che insolenza!
- Bela* : Ma može li se znati, ko čini te baronate, pak mu čini videt⁷⁴
- Čarlatan* : Poslušaj na uho, ko je! (*Govori on, ko je*)
- Drpa* : Majde se i ja mogu domislit.
- Bela* : A je li to on?⁷⁵
- Čarlatan* : On, senza altro, ma lascia far a me.
- Drpa* : Gosparu, nješto ću ti⁷⁶ rijeti, ma . . .
- Bela* : Muči, draga.
- Čarlatan* : Pušti je, neka čujem, što hoće.

⁶⁴ B: . . . on sekava' mene! Samo neću drugo, za ono, što mu perem, miritala bih . . .

⁶⁵ B: ne dodivaj.

⁶⁶ B: a govoru, da nije.

⁶⁷ B: baš gdje ide.

⁶⁸ B: petnes.

⁶⁹ B: te hotio avertiškat.

⁷⁰ B: jes tko stoji.

⁷¹ B: »ne zabavljaju o njihovu poslu«.

⁷² U A prvobitno »bušsulom« ispravljeno u »buralom«; B: »Bursulom«.

⁷³ B: Gledam, što je.

⁷⁴ B: činit vidjet.

⁷⁵ U B dodano: (prema Čarlatanu).

⁷⁶ B: nešto ću vam.

Bela : Jadan, biće koja šokeca.
Drpa : Nije, nego za onu kamaru.
Bela : Jesi li mučala!
Čarlatan : A si, ben, za kamaru! Neka te prvo gospođa spravi, ja sam⁷⁷ na riječi.
Bela : Ma ona ne će da vjeruje, nego samo hoće da zaprdiva.
Čarlatan : Što ćeš? Compatiamo l'ignoranza!
Bela : Io non compatisco,⁷⁸ perchè è troppo sfaciata.
Čarlatan : Da kad ćemo se opet vidjet?
Bela : U nedjelju.
Čarlatan : Benissimo, u toliko nemoj mankat⁷⁹ pošiljat Drpu svako jutro. I sluga!
Bela : Governà'se⁸⁰ i skupi to haljina, što ti je gnusno, da ti se može oprat.

SCENA 4^a

Faustina i Marica

Faustina : Zaisto, Marica, od želje da te vidim!
Marica : Sluga, gospo! Što činite, kako ste, kako je gospodar i djeca?
Faustina : Dobro, Marica, da kako si ti?
Marica : Majde, gospo, malo dobra.
Faustina : Što ti je, jadna?⁸¹
Marica : Eto tako tisuću inkomoda, pa mi govoru, da su to⁸² nervi, a naučio me Čarlatan, da činim dvojica da me tru po škini; pak sam eto i to provala zaludu, a reko mi je, da i on tezijem pati.
Faustina : Jadna, slušaj ti, što on govori⁸³ A čijem on pati? A ne vidiš ga, da je debeo kako vò? To samo što pati glavom.
Marica : Ah, moja draga gospo, da si ga vidjela s onom djevojkom Drpom, što služi u Bele Kukove. Tu je bilo, da će jom dati kamaru na Pilam, kad se spravi, i da će je sved hoćet⁸⁴ dobro i da će dohodit u nje, i da će ona biti gospođa stati bez ikakve plate i da će . . .
Faustina : Memoj, draga Marica, erbo će sad meni doć bljuvanje.
Marica : Pak ti su pošli malo prije na Pile, i ona i gospođa, za š njime činit konversacion.

⁷⁷ B: ja sam ti.

⁷⁸ B: capisco.

⁷⁹ B: »mainkat«.

⁸⁰ U B je »Gouvernaise« istom na kraju Belina govora.

⁸¹ U B je dodano: Što ćutiš?

⁸² B: B: to sfe.

⁸³ B: slušaj ti onu štramberu.

⁸⁴ B: hotjet.

Faustina : Da, tot je bila nemoćnica, za koju je imo premuru poći na Pile!

Marica : Tot i vi znate?

Faustina : Kako ne! Prije nego je pošo na Pile, bio je u mene i bio me je veće i zaglušio, ma je bila sreća, da se spičo za poč u nemoćnice.

Marica : Ajmeh, ja sam se zastala, a imam tisuću posala. Gospo, ostanite s Bogom!

Faustina : Pođi s Bogom, Marica, i čuva'se!⁸⁵

Marica : Eto tu, gospo, jedan put valja umrijeti.

SCENA 5^a

Faustina sama.

Eto Čarlatan divento je liječnik. Da je tru dvojica po škini! Bezočne face, je li to prilika govoriti? Ah, jadna glavo mahnita! Našla bih i ja za tvojijeh nerava jedan famoz lijek: djegod na pô ure noći, kad se vraćaš s Pila od konversacioni tvoje Bele, da te malo potru dvojica biljicom⁸⁶ po škini oli ončas po glavi, da izide mahnitos iz glave.

SCENA 6^a

Bonavolja i *Lero*, a paka *Drpa*.

Bonavolja: Čuj, Lero, ako se hoćeš smijat: reko mi je Čarlatan malo prije, kad sam ga susreo dje ide s Pila, da ti rečem, da dođeš svakako sa mnom u njega na dvadest i tri ure. Govori, da ćemo dizat alturu.

Lero : Reci mi, dragi, a je li ti reko, s čijem, s bocom ali bo-karicom?

Bonavolja: Jadan, far buzazar; dođi samo za smijat se!

Lero : Doću za pogodit tebi, ma bi ga ja poslo u trista go-vana.

Bonavolja: Jadan, pokli se on rugo nami, i mi se sad rugamo nji-me.⁸⁷

Drpa : Dje si, gosparu? (Prema Bonavolji:) Svud te ištem, hodi brzo doma, zove te tetka s premurom.

Bonavolja: Biće koja lakrdija?

Drpa : Nije, nego si jom nješto od potrebe, ma hodi ončas.

Bonavolja: Da, eto me! Budi na dvadesti i tri⁸⁸ ovd, pa ćemo poći zaedno.

⁸⁵ B: čuvaj se.

⁸⁶ B: biljicam.

⁸⁷ B: on rugo s nami, homo i mi sad se rugat se (!) s njime.

⁸⁸ B: dvadesti i tri ure.

SCENA 7^a*Lero sam.*

Što mu je opet ta došla u glavu, opet da dođemo dizat alturu: tu leži neki zec! O, ma od mene neka stoji freško što veće izije, ne će per Bacco ništa.⁸⁹ Od mene je veće digo svu alturu, ne ostaje drugo nego bašura za dat mu se najestit.

SCENA 8^a*Drpa, Bonavolja, Bela.*

Drpa : Evo ga, iskala sam ga po svemu gradu.
Bonavolja: Da si me iskala, bila bi me našla; ja sam sved na placi.
Bela : Zvala sam te za rijet ti, da mi nješto pogodiš, a biće zaisto bolje za te.
Bonavolja: Ma što?
Bela : Da podeš danaske⁹⁰ na davedesti i tri ure u Čarlatana, erbo ima dizat alturu, i hoće da i tebi ukaže. Vidiš, kako te on hoće dobro, a ti što⁹¹ govoriš na njega!
Bonavolja: Nut djavla,⁹² ne samo je molio mene, da dođem, nego je još i impenjo nju (Oh, che rider che sarà!)
Bela : Da reci, hoćeš li poći?
Bonavolja: Ova me gusta, zašto je lepida.
Bela : Govori!
Bonavolja: Kad čuje Lero, puknuće od smijeha.
Bela : Koliko se hoće: reci, hoćeš li poći ali ne!
Bonavolja: Zaisto, za pogodit tebi poću, ma inako ne bih. Anci idem vidjet i Lera, pak ćemo poći zajedno.

SCENA 9^a*Bela i Drpa.*

Bela : Vidiš, jedna, opet kad mu se reče na lijepe, pogodi.
Drpa : Zaisto, da je meni učinio što i njemu, ne bi ga ni u facu pogledala.
Bela : A koje mu je zlo učinio? Nije nego svako dobro.
Drpa : Jes zaisto luzingat ga toliko vremena za primit ga: prvo je bilo po jemanju, pak ovega Božića, pak na korizmu, pak opet sada se još hoće godište dana. Hajde, jedna go-spođa, ne budi barem ti luda!
Bela : Lijepo zaisto, izakako ti je obećo kamaru, tako go-voriš na njega.

⁸⁹ B: ni solda.⁹¹ B: zlo.⁹⁰ B: danaska.⁹² B: djavola.

Drpa :

A jeda mu ja što vjerujem? Jadna gospođa, ovo se u-
glavi, da nije u gradu jednoga, komu je on obećo i nije ga
privario: njemu je propito prijavara⁹³ u krvi.⁹⁴

SCENA 10^a

Bela sama.

Ovo, što govori Drpa, čula sam od dosta čeljadi, ma se
opet sve lizingam, da nije taki. Basta, još ću za koje brijeme
stat attento⁹⁵ za spoznat, je li to tako, a kad bi ja⁹⁶ vidjela
i spoznala, da je istina, što čeljad govoru, činila bih da i
on spozna, ko je Bela Kukova.

ATTO 3^o

SCENA P[RI]MA.

*Čarlatan sam, i paka Bonavolja i Lero, s otantom,
busulom i kompasom na tavolinu.*

Čarlatan :

Ko hoće učinit dinare,⁹⁷ neka dođe, ja ću ga naučit, i
nije potrebe⁹⁸ skula. Anci jesu toliki skulari, koji mru od
glada, a ko im je kriv: hoće se impostura, valja umjet le-
gat. Rijeće mi kogod: a kad te skopriškaju! E bene, dokle
te skopriškaju, živjećeš, i još će ti i ostati za živjet, iza
kako su te skopriškali. Na, eto što ja znam: što je otanat,⁹⁹
što busulo, što li kompas. E pure prohodim za profesura
od ovijeh stvari. A zašto? Zašto umijem govorit i ne kon-
fundavam se u okazioni.«¹⁰⁰ E ci vuol altro: chi non sa l'ar-
te, deve serrar la bottega. Čekam ove skulare¹⁰¹ za ukazat
im dizat alturu, jeda ih opet involjam, da dođu na skulu,
neka mogu još kijapat od njih.

Bonavolja:

Sluga vam sam!

(Sostenuti).

Lero :

Servo!

Čarlatan :

Što je, molim vas, ta sostenutezza? Što sam vam uči-
nio?

Bonavolja:

Učinili ste nas ljudima.

Lero :

S vašom nautikom¹⁰² is vašom imposturom! (Smije se)

⁹³ B: privara.

⁹⁴ U B je dodano: Ja sam te avi-
zala, a ti se vladaj. (Ide).

⁹⁵ B: još ću provat za koje vrijeme i
stat attento.

⁹⁶ B: Eh, ma kad bih ja.

⁹⁷ B: dinarâ.

⁹⁸ B: potrebe.

⁹⁹ B: otant.

¹⁰⁰ B: okazionim.

¹⁰¹ B: ove moje skulare.

¹⁰² A: S vašijem naukom. B: S va-
šom nautikom.

- Čarlatan :* Molim vas, jeste li se došli rugat, ali da vam što¹⁰⁸ ukažem od nautike?
- Bonavolja:* Da vam pravedno rečem, nije mi veće potreba¹⁰⁴ od vaše nautike: rekli ste mi vi isti, da se obučem fratar u Malom Braći, tako ću i učinit,¹⁰⁵ a nadite drugoga, komu ćete davat razumjet. I sluga!
- Čarlatan :* Dospjeće¹⁰⁶ veće mangjarija i impostura. Addio! Čujte me vi, birikini! (Trči za njima).

SCENA 2^a

Čarlatan sam.

A i ovake insolence valja da trpim!¹⁰⁷ Non sono chi sono, ako im ne nadavam nogâ. Birikini, veramente, birikini! Pogledaj samo temeritati: mene zvat imposturom! Basta.

SCENA 3^a

Bela i Drpa.

- Bela :* Samo bih hotjela znati, je li pošo Bonavolja u Čarlata. Ma opet, reče¹⁰⁸ i poslušâ.
- Drpa :* Reko je i meni, da će poći, ma da će stati mušo duro. Majde će dobro i učinit, koliko da sam ga ja naučila.
- Bela :* Dragâ, nemoj opet ti subornavat. Dosta mi je slušat Kuka, sad ću opet i tvoje subornacioni trpjet! Svak hoće da zapovijeda.
- Drpa :* Eto tu zapovijedajte¹⁰⁹ vi! Ja se u ništa ne prtim; ne ću da opet rečete, kad što bude, da sam ja kriva. Oni je govorio: komu su srabi, nek se češe. (Ide).

SCENA 4^a

Bela sama, paka Kuko.

- Bela :* Kako se ova djevojka u čas¹¹⁰ promijeni. Prije jom je bio Čarlatan velika stvar. Nu eto Kuka, da nije opet koja stvar?¹¹¹

¹⁰³ B: što god.

¹⁰⁴ B: potrebe.

¹⁰⁵ A: »uciniet«, B: »uccinitti«.

¹⁰⁶ B: Dospjela je.

¹⁰⁷ A: trpin, B: trpim.

¹⁰⁸ B: Ma opet, kad reče.

¹⁰⁹ B: zapovijedajte.

¹¹⁰ B: ončas.

¹¹¹ B: da nije opeta koja?

- Kuko* : In somma, hoću znati, što govori Bonavolja: hoće li na more ali će sa mnom na butigu.
- Bela* : Jadan, što ćeš ga opet sad dizat s skule! Eto ga je opeta Čarlatan primio, anzi ga je danaske¹¹² zvo, da dižu al-turu; on hoće da ga učini čovjekom, a ti hoćeš da mu posiječeš noge.
- Kuko* : Tot se ti ne ćeš još da uglaviš, da on ne ište njega učini čovjekom, nego lapnut, ako još ima u mene u kesi četiri pare.¹¹³
- Bela* : Ti hoćeš sved misliti na zlo, a on taki nije.
- Kuko* : Ti veliš, da nije taki, ma valja čuti, što druzi govoru, i oni isti, kojijeh¹¹⁴ je privario.
- Bela* : Privario? Jes zaisto ne znam koga.
- Kuko* : Svakoga, jadona, svakoga.¹¹⁵ Nu mi je žo, da ga nije doma, ali ga idem iskat, i ako ga ne nađem drugovdje,¹¹⁶ idem mojom glavom u Čarlatana.

SCENA 5^a

Bela sama.

Ja ne znam, kako će dospjet ova komedija. Svak ga zove imposturom. Kuko je pošo u Čarlatana, tu će naći sikuro i Bonavolju, i tu oli će se učinit veliki bulikan, oli će s ovom okasioni poznat¹¹⁷ Kuko, da je laž ono, što čeljad govoru. Zaisto sam kurioza za znat, na što ovo ima iziti.

SCENA 6^a

Faustina i Marica.

- Faustina* : Dje si, Marica? Odkle tako?
- Marica* : Bila sam na Pločam za vidjet,¹¹⁸ je li bilo uglevlja,¹¹⁹ pak sam susrela Kuka, dje nješto putem brbota,¹²⁰ pak sam ga pitala, dje će,¹²¹ pa je reko, da ide u Čarlatana, ma mi se čini, da je bio jako arabijan.
- Faustina* : Kako ne će siromah, izio mu je Čarlatan crno iza nokata, i maloga luzingo toliko vremena, a pak ga sad abandono.
- Marica* : Majde, ne imadu razloga nikakva:¹²² kad su ludi, ko im je kriv!

¹¹² B: danaska.

¹¹³ B: u česi četir pare.

¹¹⁴ B: koje.

¹¹⁵ U B je ovdje dodano: I Bonavolju istoga.

¹¹⁶ B: drugovde.

¹¹⁷ B: s tom okasionim spoznat.

¹¹⁸ B: videt.

¹¹⁹ B: došlo ugljevnja.

¹²⁰ B: borbota.

¹²¹ B: Dje ćeš?

¹²² B: nemaju razloga nijednoga.

Faustina : Tako je, djevojko, ma dje¹²³ konšjenca?
Marica : E, moja gospo, oni je rastežu¹²⁴ na svoj način.
Faustina : Zaisto, kad mi opet dođe, rijeću mu, da se ne inkomoda-
dava.
Marica : To će bit zaludu, er on ulazi kako kučak:¹²⁵ dje vi-
di da je otvoreno, tu ide.
Faustina : Ma ja umijem zatvorit vrata.
Marica : Majde bi to najbolje učinila.
Faustina : Hoću zaisto, i zapjuni me,¹²⁶ ako ovako ne učinim,
Vidiće dosta sekature.¹²⁷
Marica : Idem opeta na placu štogod oboznat,¹²⁸ je li koja bila
među Čarlatanom i Kukom.

SCENA 7^a

Faustina sama.

Valja da je ona komu pripovidela od ričete, koju
jom je¹²⁹ do Čarlatan, to jes, da je tru dvojica po škini.
O ta bi bila lijepa, da bude došlo do uši Čarlatanu! Tad
bismo videli svega i svašta.

SCENA 8^a

Kuko, *Bonavolja*, i paka *Čarlatan*.

Kuko : A dje si ti, gospodar, bio?¹³⁰
Bonavolja : Majde činim¹³¹ konat: nigdje¹³² i u nikoga.
Kuko : Ma kako to more bit: niđe¹³² i u nikoga?
Bonavolja : Hoćeš, da ti rečem pravo za pogodit? . . . Basta, po-
što sam prema volji u Čarlatana, tamo je imo dizat alturu.
Ma sam mu danaske reko, da veće¹³³ od nas ne ufa ni pare
dobit.
Kuko : Bogu fala, da si jedan put otvorio oči. Da štogod mi-
sliš?¹³⁴
Bonavolja : Mislim poći na more, a za nautiku može me isti kape-
tan naučit, i sveđ će me bolje naučit, nego bi on.¹³⁵

¹²³ B: dje je.

¹²⁴ B: on je rasteže.

¹²⁵ B: erbo on ulazi kako i kučak.

¹²⁶ B: zapljuni me.

¹²⁷ Te zadnje rečenice nema u B.

¹²⁸ B: za štogod oboznat.

¹²⁹ A: koje jom je, B: koju jom je.

¹³⁰ U B dodano: (prema Bonavo-
lji).

¹³¹ B: čini.

¹³² B: nigde.

¹³³ U B dodano: i ja i Lero da
smo ga spoznali za impostura i da veće.

¹³⁴ B: Da što sad misliš?

¹³⁵ A: naučit on nego bi on; B: na-
učit nego bi on.

- Kuko* : To sam ti sved govorio, erbo kako more jedan činit od majstora, koji nije nigda zanata učio? Tako i on: kako more drugoga učiti nautiku, kad njega drugi¹³⁶ nijesu učili? On veli, da je po sebi naučio. Prdi Mare, eto ti svatova! To je bio jedan sam Salamun, koji je rodio se naučan.¹³⁷
- Čarlatan* : O per appunto, (prema Kuku) hoću, da mi ti učiniš pravdu.
- Kuko* : Ako hoćeš pravdu, eno ti Dvora, pa se i pravdaj, a sa mnom nejmaš šta.
- Čarlatan* : Hoću rijeti, da ću ti se potužiti na tvoga sina, i da mi ti učiniš pravdu.
- Kuko* : A ja ti velju, eno ti Dvora, pa se i pravdaj.¹³⁸
- Čarlatan* : Ma to se zove un insulto.
- Kuko* : Ja Insulto nijesam, ja se zovem Kuko.
- Čarlatan* : I zato, moj dragi meštre Kuko, imam ti se tužiti na Bonavolju: ja nastojim za učiniti ga čovjekom, a on meni malo prije izgubit respet.
- Kuko* : On je po meni čovjek i sikuro cio cjelušast, da mu ni prsta od ruke ne majka,¹³⁹ a koliko dje trudio s tvojom meštrijom, bio si od mene podpuno plaćen,¹⁴⁰ i ako te nijesam platio, zovi me slobodno na pravdu.
- Bonavolja* : E finita la mangiaria! Addio, signor Nautico!

SCENA 9^a

Čarlatan sam.

I ovake insulte imam trpjeti!¹⁴¹ Ma cosi è; opet, ako hoćemo,¹⁴² imaju razloga. Ja sam Kuka varo za Bonavolju, sad su me skopriškali. Pacijenca! Ne bih hotio, da mi Bela izgubi kredita, — o questa ci vorrebbe! Nu eto je dje ide s Drpom, ovdje je štogod novo sikuro.

SCENA 10^a

Bela, Drpa i Čarlatan.

- Bela* : Nijesi mi se nado,¹⁴³ ja sam došla improvizio.
- Drpa* : I ja sam došla za zafaliti vam¹⁴⁴ na kamari.

¹³⁶ B: druzi.

¹³⁷ B: koji se rodio naučan.

¹³⁸ B: »poise te i pravdaj«.

¹³⁹ A: nemajka.

¹⁴⁰ B: On je čovjek po meni izišo, a koliko si trudio s tvojom meštrijom, za to si od mene bio podpuno plaćen.

¹⁴¹ A: »tarpti«, B: »pritarpiet«.

¹⁴² B: ako ćemo.

¹⁴³ A: Nijesi mi nado, B: Nijesi mi se nado.

¹⁴⁴ B: došla zahvaliti vam.

Bela : Ti muči, kad ja govorim.

Čarlatan : Što je, može li se znati?

Bela : Anci sam došla, za da znaš: ja hoću biti mirna u mojoj¹⁴⁵ kući s mojim mužom. Ti živi o tebi, a ja o meni. U Bonavolju se veće ne prti, moj te je muž¹⁴⁶ spozno za imposturu, a i ja u isto doba, er vas grad buči jednijem glasom. Eto luzingo si Bonavolju toliko bremena¹⁴⁷ i nami činio toliko spengjat, pak si ga sad abanduno. I zato znaj, da smo te spoznali. I sluga!

Čarlatan : Bon viaggio! Ne će meni majkat¹⁴⁸ skulara; nijesam ja kako drugi čarlatani, koji se ne umijedu krenut. Umijem ja iznaći i družijeh Bonavolja, od kojijeh ću potezat peče i groše i zato se zovem *Ciarlatano in moto*.

FINIS.

¹⁴⁵ B: u mojom.

¹⁴⁶ B: moj te muž.

¹⁴⁷ B: vremena.

¹⁴⁸ A »majkat«, B: »mainkat«.

R é s u m é

LA COMÉDIE »CIARLATANO IN MOTO« D'ANTUN FERDINAND PUTICA

On publie le texte intégral de la comédie, inédite jusqu'ici *Ciarlatano in moto*, dont l'auteur est un des derniers auteurs de comédies de la république de Dubrovnik, Antun Ferdinand Putica. Dans cette pièce, écrite en 1802, c'est à dire quatre ans avant la chute de la République, l'auteur a transplanté dans le milieu ragusain et adapté le motif du faux-savant suffisant (charlatan), motif qui est connu depuis l'ancienne littérature grecque.

Le texte a été établi, d'après deux manuscrits conservés aux Archives de l'Académie Yougoslave, par feu F. Fancev, parmi les papiers duquel il a été trouvé. Le texte est publié, préfacé et annoté par T. Matić.